

karia on saanut nimensä heidän uiskoistaan.¹ Karjalankosken lohipadoille, jotka ovat olleet melko kaukana Iijoksuiusta, on varmaan tultu Koudan ja Iijoen latvojen kautta, ja ne vilkkaat kauppayhteydet, jotka Kustaa Vaasan aikana olivat Vienasta jokisuun merkittävään kauppapaikkaan Haminaan, olivat vain entisten kauppa- ja kalastusretkien myöhempää traditiota.

Kun keksittiin Nousia Venäläisen mainitsema vesireitti Pielisen pohjukasta Oulujärven vesistöön, Laatokan karjalaispaine Pohjois-Pohjanmaalle yhä voimistui. Todennäköisesti sitä tietä on tullut varsinkin Oulun ja sen eteläpuolisten alueiden karjalaisnimistöä. Laukaan—Olhavan—Laatokan seuduilta kulkeutuessaan pohjoiselle Pohjanmaalle, Seitsemän kymen Karjalaan, tämä tš u u d i l a i s - k a r j a l a i n e n n i m i s t ö sirottautui laajoille alueille siihen l a p p a l a i s e e n ja sitä vanhempaan — sanokaamme vaikkapa — p r o t o l a p p a l a i s e e n n i m i m a a i l m a a n, jonka jälkiä tapaamme Laatokan etelärannoilta pohjanperille asti.

Viljo Nissilä.

Sanahistoriallisia huomioita.

4. Kemi.

Vanhaan pitäjännimeen *Kemi* näyttää liittyvän joukko Pohjois-Suomen paikannimiä, mm. *Kemijoki*, *Kemijärvi*, *Kemihaara* joki Savukoskella, *Keminkylä* kylä Savukoskella. Kemijoen vesistön piirin ulkopuolella Pohjois-Suomessa nimi esiintyy ainakin seuraavasti: *Kemihaara* kylä Ranualla, *Kemi* talo Haapavedellä Vähän Vatjusjärven rannalla, *Keminiemi* talo Suomussalmella Korvuan järven rannalla; johdannainen *Kemilä* talon nimenä Utajärvellä, Suomussalmella, Kuhmossa ja Paltamossa; *Kemiläinen* talo Iissä ja Kuusamossa (? < henkilönnimestä). Mutta se tavataan etelämpänäkin: *Kemi* koski Ilmajoella, talo Jämsässä Sovijärven rannalla, *Kemilä* talo Korpilahdella, *Kemilän niemi* talo Pielavedellä, *Kemilän mäki* mäki Kuopiossa. *Kemi*-nimen yhteyteen kuuluu ilmeisesti *Kemie* kylä

¹ J. J. MIKKOLA Altf. uiskoi 'fährboot'. FUF XIII 163—166.

² VILJO NISSLÄ Iin vanhaa Haminaa ja haminalaisia 36—40. — Vanhan tradition eräessä merkinnässä v. 1590 kerrotaan, miten 10—20 venäläistä (= vienankarjalaista) uiskoa vuosisadan puolivälissä vuosittain oli käynyt Oulun ja Kemin satamissa, puolet siitä määrästä Iin haminassa ja »joskus 50, joskus 80 uiskoa» Torniossa (Handlingar rörande Skandinaviens historia 39 s. 110, 111).

Tohmajärvellä (murt. *Keĕmmii* < *Kemiä), *Kemiö* saari, kunta Varsinais-Suomen saaristossa (OJANSUU Suomalaista paikannimitutkimusta s. 118).¹ Sitä paitsi *Kemi*-nimistöä tavataan Vienan Karjalassa: *Kemi* (*Vienan Kemi*, ven. *Kem*) alkuaan kunta, myöhemmin kaupunki, *Kemijoki* Kuittijärvien laskujoki Vienanlahteen (sen suussa *Kemin* kaupunki), *Tširk(ka)-kemi* kylä ja joki Rukajärven ja Jyskyjärven suunnassa. Mahdollista on myös, että samaan paikannimiperheeseen kuuluu Pohjois-Venäjällä tavattava propri *Kema* (<? *kemä*): mm. Äänisjärven kaakkoispuolella *Kemajärvestä* laskee *Kemajoki* Valkeajärveen (vrt. KALIMA Virittäjä 1941 s. 324, alaviitta); muuallakin Pohjois-Venäjällä esiintyy *Kema* joen nimenä (KALIMA FUF XXVIII s. 108).

Siitä, mitä *kemi*-sanana appellatiivista merkitystä on katsottava nimen lähtökohdaksi, näyttävät käsitykset käyneen eri suuntiin. Lähinnä ilmeisesti siksi, että sana on tunnettu *Kemijoki*-nimessä, sen on luultu alun perin tarkoittaneen jokea, virtaa. Siten esim. O. DONNER etymologisessa sanakirjassaan (I ss. 92—93) on yhdistänyt sen ('grosser fluss in Nord Finland, steiles flussufer'²) *kymi* 'grosser fluss, der Kymmene fluss', vatjan *čäme* 'bach' (vrt. Ahlqvist, Wotisk grammatik s. 131) ja votjakin *kam* 'fluss, strom' sanoihin. Niinikään A. V. KOSKIMIES (A. V. F.) Suomen Museossa 1902 s. 3 selittää, että *Kemi* on selvä »luonnonkokonaisuuden» nimi, so. = joki, *Kymi* taas = iso joki ja *Kemiö* (ennen *Kemitty, vrt. nimen ruotsinkielinen vastine *Kimito*) »kymien» l. salmien ympäröimä maa. Tässäkin selityksessä on jollakin tavoin käsitetty *kemi* ja *kymi* sanat yhteen kuuluviksi. HEIKKI OJANSUU teoksessaan »Suomalaista paikannimitutkimusta» (s. 118) selittää *Kemi* ja *Kemiö* -nimet Lönnrotin sanakirjassa tavattavasta appellatiivisesta merkityksestä 'åbrant som instörtat, tvärbrant, nedrasad åstrand', joka lienee peräisin vanhempien sanakirjatietojen selityksistä: vrt. Renv. *kemi* 'eingestürzttes, jähes Ufer' < Gan. 'en i ån fallen jord, som där landats — terra in annem delapsa'. Ojansuun mukaan tuo Lönnrotilla (ja Renvallilla) esiintyvä merkitys sopii erittäin hyvin *Kemijoen* ja *-järven* luonnonsuhteisiin. *Kemiö* -nimen kohdalla hän taas näyttää ajatelleen nimenomaan merkitystä 'joki': »Kemiön pohjois- ja itärannat ovat niin lähellä mannerta, että välille jäänyt vesi muodostaa ikäänkuin leveän joen.»

Kemi ja *Kemiö* -nimien alkuperäisten merkitysten pohdiskelua tapaamme sitten eräissä JALMARI JAAKKOLAN ja KUSTAA VILKUNAN esityk-

¹ Paikannimitiedot etupäässä Suomenmaa-teoksen mukaan.

² Merkitys 'steiles flussufer' on varmaan epätarkasti muodosteltu sentapaisen sanakirjoissa tavattavan merkityksen kuin 'eingestürzttes, jähes ufer' (Renv.) mukaan.

sissä. Kun Jaakkola Suomen varhaishistoriassa (ss. 214—15) arvelee, että eräessä v. 1702 Halikonlahden pohjukasta tehdyssä kartassa tavattava *Kemi Niitu* on luettava »Kemi»-l. Kymi-niitty, koska mainittu alue keran on ollut jonkinlaisena virtana l. »kymenä», muistuttaa Vilkuna arvoitellessaan Jaakkolan teosta Suomalaisessa Suomessa 1935 ss. 312—318 — tuntien uusimmat kansankielen sanakirja-aineokset — *kemi* ja sen yhteyteen kuuluvan *kemä* -appellatiivien esiintymisestä ja merkityksistä murteissamme: »Appellatiivina *kemi* tiettävästi tarkoittaa niittyä, jossa on lähellä savi, kuten usein maatumissa, tai kuivaa kenttää tai vierinyttä joen ahdetta; niittymaaterminä on myös *kemä*» (Suomal. Suomi 1935 s. 315). Kun Jaakkola Varhaishistoriassaan (s. 216) oli yhtynyt A. V. Koskimiehen *Kemiö* (ruots. *Kimitö*) -nimestä antamaan selitykseen (»kymien eli salmien ympäröimä maa»), niin Vilkuna huomauttaa, että »meren saartamassa Kemiössä on helpompi nähdä maastotermi *kemi* kuin virtaa merkitsevä kymi-sana». Jaakkola vastineessaan (Suomal. Suomi 1936 s. 38) katsoo, ettei *Kemi*-niittyä voida selittää 'maatumaniityksi', saati 'niitty-niityksi'. Samoin hän huomauttaa, ettei mitään Vilkunan esittämiä maastotermiperäisiä nimityksiä voida soveltaa Kemiöön. Sitä vastoin Kemiö kapeiden, penikulmia pitkien, Kymilahdelta tulevien salmiensa puolesta on »suorastaan ilmiömäinen maassamme». Vanhojen nimien kirjoitusmuotojen ja äännesuhteen *Rimito* — *Rymättylä* mukaan ruotsalaisen muodon lähtökohtana on ollut *Kymättö* (*Kymetty?*), ja nimen suomalainen muoto edellyttää asua *Kymiö*. Nimen pohjana olisi siis jokea merkitsevä sana. Tähän Jaakkolan kirjoitukseen vastatessaan Vilkuna edelleen tähdentää: *kemi*-sanalla ja sen johdannaisilla ei ole mitään tekemistä *kymi*-sanan kanssa; pitäjännimi *Kemiö* liittyy ehdottomasti kantasanaan *kemi*, *kemä* (vrt. sitä johtonsa puolesta nimiin *Kihniö*, *Perniö*, *Piikkiö* jne.); *kemi*-sanalla on kansanmurteissa vain merkitykset 'ohutmultainen niitty, jossa savi on lähellä; kuiva kenttä', 'vierinyt joen ahde', ja se voi esiintyä substantiiviattribuuttina *niitty* -sanan edessä; lisäksi sana appellatiivina olisi lounaissuomalainen.

Kemi ja sen johdannaiset on ilmeisesti pidettävä erillään 'virtaa, jokea' merkitsevistä *kymi*-sanasta, jolle on esitetty vastineet eräistä etäsukukielistä (votjakista, syrjäänistä, ostjakista ja vogulista). *Kemi* sen sijaan ei ole varsinainen vesistötermi, vaikka se — ja sitä on tässä kohden erikoisesti tähdennettävä — usein nimenomaan juuri liittyy vesistöpaikannimiin. *Kemi* -sanaa ei myöskään paikannimissä voida pitää — ei ainakaan kaikissa tapauksissa — puhtaana maastotermipaikannimenä, esim. selittää merkityksien 'ohutmultainen niitty', 'vierineen joen ahde' pohjalla. Opettaja Jaakko Kemilä on ystävällisesti maininnut sukutalostaan Uta-

järven *Kemilästä*, että se sijaitsee kosken rannalla Utosjoen varrella. Mahdollisesti se on ollut aikaisemmin samalla kohtaa saarella. Talo on kylän vanhimpia. Mitään rantaniittyä tai rannan vieremää paikalla ei ole. Sen sijaan talon kohdalla koskessa on ennen harjoitettu kalastusta. Oulujoen rannalla sijaitseva *Niskajoen Kemilän* talo on suvannon rannalla kuivahkolla peltotörmällä; sen lähellä ei myöskään ole rantaniittyä eikä vieremää.

Nähdäkseni *kemi*-sanan ymmärtäminen propreissa on helpompaa, jos tarkastelemme sen appellatiivisia merkityksiä erään synonyymien valossa.

Sana *kemi* tavataan appellatiivina etupäässä satakuntalais-hämäläisissä murteissa merkityksessä 'keto, kenttä, tanner'. Ikaalinen: 'keto, kenttä', 'vanha ruohokenttä, joka ei enää paljon kasva ruohoa' (P. Raitaniemi), 'viljelemättömäksi jäänyt, nurmettunut pelto; puuton, ruohokkoa kasvava keto' («Ei siä muuta ole ku alaston kemi»; «Sem pelto on jo ihan keminä», K. Uusitalo); 'kova, kuiva tanner' (J. J. Mikkola). — Hämeenkyrö: 'kuiva kenttä, keto' («Kemisä kasvaa, semmottesä kemisä hirven-takkua»; I. Kohtamäki). — Karvia: 'kuiva kenttä, joka ei kasva juuri mitään', 'kova, tav. kiviperäinen maa, yleensä tasaista'. — Kauhajoki: 'kuivaperäinen, luonnontilassa oleva ketonurmi, joka kasvaa esim. siantakkua'. — Mouhijärvi: «Oli tosa kemillä oikossansa» (rihanurmella levolla olleesta; Eero Järventausta). — Pohj.-Pirkkala: «Hevonen meni että kemi jytisi» (kuiva, kumiseva hiekkakangas; Eino Nikkilä); Parkano: «Löi kemiin (= löi maahan)». Tämä merkitys 'torrt fält' tavataan vasta Lönnrotin sanakirjan lisävihkossa.

Kuten edellä jo on mainittu, merkitsee *kemi* myös kuivapohjaista, ohutmultaista, huonosti kasvavaa niittymaata (Virrat, Kangasala, Hämeenkyrö). Tämä merkitysvivahde eroaa edellisestä merkityksestä 'keto, kenttä' asiallisesti varsin vähän. Aivan samoin suomen *kenttä*-sanalla ja sen vastineilla sukukielissä on sekä 'kentän, kedon' että 'niityn' merkitys. Vrt. esim. Renv. *kentta* l. *kenttä* mm. 'campus elevatior incultus, cumulus prati sterilis', Lönnr. *kenttä* mm. 'hård jordyta nästan utan matmylla' (vrt. *kemi* 'ohutmultainen niitty'); 'hård gräsbeväxt jordvall, högländt ofruktbart ställe; mark, fält, plan, bana'. Suomen murteet: Hämeenkyrö: *kenttä* 'kuivahko, kovapintainen kivetön maa'; Karvia: 'tasainen, tav. ruohopeitteinen maa'; Kemi: 'sileä paikka, jossa ei kasva mitään taikka vain lyhyttä ruohoa'; Ruija (Raisinvuono): 'tasainen (nurmi)maa'. Karjalan murteet: Tunkua: *keñtikkö* 'kuiva tanner, jolla ei kasva mitään tai hyvin kuivaa heinää'; Vuokkiniemi: *kisakentti* 'tasainen maa, paikka, jossa nuoriso kisaa', *kenttä, kentti* 'nurmeksi jäänyt pelto, olkoon se sitten aidassa ja hoidettu tai eläinten tallattavaksi jäänyt'; Rukajärvi: *kentti* 'tasainen ja kuiva nurmi jokitörmällä'. Toisaalta niittyterminä: Mouhijärvi: 'kuiva

niitty, jossa enimmäkseen kasvaa lehtiheinää'; Ruija (Jyykeä): *vaaran alla semmoset kentät 'niittymaat, tasaiset maat'*. *Kenttä*-sanana vastine lapissa merkitsee sekä 'niittyä' että 'ruohokenttää' (vrt. esim. IpN *giedde 'pratum, Eng'*, IpR Lind.-Öhrl. *kedde 'äng, vall'*, ÄIMÄ SUSA XXV, 1 s. 18, TOIVONEN FUF XXI s. 108). Aivan samoin kuin *kemi* muodostaa *niitty*-sanana kanssa yhdyssanakonneksioita (esim. Karkku: *niitun kemi 'ohutmultainen, kuivaperäinen niitty'*; Hollola: *keminiittu 'savipohjainen, ohutmultainen niitty'*, alkuaan siis: 'niityn kenttä', 'kenttäniitty'), samaten esiintyy *kenttä*-sanakin: Lönnr. *huono niityn kenttä ajettiin pelloksi*.

Jossain määrin vaikeammin selitettävissä on *kemi*-appellatiivin merkitys, joka jo vanhastaan on pantu muistiin Etelä-Pohjanmaalta Ilmajoelta. Gananderin sanakirjassa ja yhtäpitävästi Jusleniuksen sanakirjan lisävihkossa (Salomon Kreander) *kemi* on määritelty: 'en i ån etc. fallen jord, som landats där'. Tämä merkitys tunnetaan Ilmajoella vieläkin: »Ilmajoki on sortunut erästä kohti, [niin] että siitä on muodostunut oikea lahti, ja sitä on sanottu *kemiksi*» (Mikko Autio). Epäilemättä tämä ahdasalainen merkitys ('sortumasta muodostunut pysyväinen maatuma') on selitettävissä myöhäiseksi 'kenttä'-merkityksen avulla.

Ainoastaan Lönnrotin sanakirjan lisävihkossa *kemi*-sanalle on esitetty merkitys 'flod (kymi)'. Nähtävästi tämä on etymologioitu *Kemijoki*-nimen pohjalla. Murteista sitä ei ole tavattu.

Kantasana *kemä* (vrt. suhdetta *kemä : kemi* karjalassa tavattavaan suhteeseen *kenttä : kentti*; sananloppuinen *i* on voinut yleistyä monikko-vartalosta) tavataan kentän, kedon merkityksessä eräissä hämäläismurteissa: Längelmäki: *kemä 'nurmikko, kenttä, tanner, kovapohjainen niitty'* (»Mennäas kemälle maate», miehet heittäytyvät pihanurmelle ruokalevolle; Lyyli Rapola), 'viljelemättä, karkeaksi jätetty pelto' (»Sen talon pellot on järjestään kemänä»; A. Toivonen); 'ohutmultainen niitty, jossa on savi lähellä' (E. A. Tunkelo). — Orivesi: »Pellavap pannaal lappahallet tonnes saunan takak kemälle» (kedolle), »Siinn on sitä takkukemmää, tarttee kuakkiap pelloks sekin paikka»; »Ennen minun lapsuudessani sanottiin semmosta tasaista ahoon tai peltoheittoa, missä nuoriväki leikki, *leikki-kenttä, -kemä*» (Kustaa Mäkelä). Huom. myös *kemäniitty* (Orivesi)! Eräillä johdannaisilla on samantapaisia merkityksiä. Jalasjärvi: *keminki 'kuiva nurmikko'*, *kemikkö 'epätasainen, mättäinen luonnonniitty'* (Jalasjärvi), 'huonoa heinää kasvava heinämaa, jota ei voi niittokoneella ajaa (? takukko)' (Virrat).

Paitsi *kemi* ja *kenttä*-sanojen appellatiivisen käytön yhtäläisyyttä on tärkeitä panna merkille myös niiden samankaltaisuus paikannimissä. *Kemi* esiintyy talon nimenä; samoin *Kenttä* on talo Kuusamossa ja Jur-

vassa. *Kemilään* verrattava on taas *Kenttälä*, joka on talonnimenä mm. Kuusamossa, Pudasjärvellä, Taivalkoskella, Pelkosenniellä ja Yli-Iissä; *Kemijärveen Kenttijärvi* järvi Kuusamossa; *Keminiemeen Kenttäniemi* talo Pellossa Lankojärven rannalla, talo Rovaniemellä Mäntyjärven rannalla; *Kenttäkumpu* talo Kemijärvellä Kemijoen varressa, *Kenttämaa* talo Ylitorniolla Vähän Lohijärven rannalla, talo Savukoskella Tenniöjoen rannalla jne. *Kenttijärvi* kylännimenä tavataan myös Vienan Karjalassa Kontokissa. Mielenkiintoista on panna merkille, että *kenttä* esiintyy proprina ja propreissa Pohjois-Suomessa ja Vienassa kuten etupäässä *kemikin*. *Kenttä*-sanalla tämän voimme ymmärtää varsin helposti. Sillä juuri samalla alueella, jossa sana tavataan paikannimenä ja -nimissä, sillä on myös eräitä alkukantaisiin talousmuotoihin liittyviä mielenkiintoisia merkityksiä.

Länsipohjassa ja Perä-Pohjolassa *kenttä* esiintyy ensinnäkin kalastuspaikoilla jokivarsilla ja järvien rannoilla sen aukean nimityksenä, jossa sijaitsevat kalastajien asuntokodit, kala-aitat, -kellarit ja jolla kalastajat valmistavat ja korjaavat pyytövehkeensä jne. (*kala-*, *koski-*, *patokenttä*). Vrt. Lönnr. 'fiskareläger'. Muutamia tarkempia tietoja Sanakirjasäätiön kokoelmista: Rovaniemi: *kenttä* 'kalakenttä, kalamiehen asentopaikka järven rannalla'; Kittilä: *kenttä* t. *kentä* 'kalamaja lähialueineen'; Täräntö: 'ulompana talosta oleva työmaa: kalastuspaikka tms. yömajoineen'; Vittanki: 'pyytömiesten asumasijat'. Tornionjoen Matkakoskella nimitetään *koskikentäksi* kosken rannalla olevaa ketoa, jossa lohen- ja siiankalastajat oleskelevat ja jossa on koskikota, koskiaitta jne. Samanlainen pyytäjien oleskelu- ja asumispaikka, *kenttä*, on myös Karungin Kukkolan kosken Suomen ja Ruotsin puolen siiankalastamoilla. Kemijoella Tervolan Könkään lohipadon kohdalla on myös *patokenttä* joen kummallakin puolella. Erämaajärvien kiinteä asutus on nähtävästi usein saanut alkunsa tuollaisista kalastuksen sesonkiaikoina käytössä olleista kentistä. Niinpä perimätieto kertoo, että Ruotsin Ylitornion Jänkisjärvellä Suomen ylitorniolaiset aikoinaan kävivät vain kesäisin kalastamassa. Heillä oli *kenttänsä* nykyisen kylän eteläpäässä. Siellä oli ollut rakennuksina vain kala-aitat ja kodat. Sitten oli joku jäänyt asumaan vakinaisesti, ja niin kylä oli saanut alkunsa. Mutta taloa, joka sijaitsee tuolla vanhalla kalastuspaikalla, nimitetään nykyäänkin usein *Kentäksi*.

Lisäksi nimitetään etupäässä Tornionjoen laaksossa *kentäksi* ns. kesänavettojen paikkoja ympäristöineen, joissa karjaa hoidetaan kesäisin ja jotka usein ovat monien kilometrien päässä kylistä. Esimerkiksi Ruotsin ja Suomen Ylitorniolla niitä on eräitä vieläkin käytännössä. Länsipohjan Vittangissa *kenttä* merkitsee vain karjan lypsypaikkaa metsässä. Tässä

on huomattava myös, että sanan vastine etelälapissa, *kiéttie*, *kíttie*, merkitsee 'abgezäunter platz, zum melken der renntiere' (Halász). Lapissa tarkoitetaan *kentillä* myös asuinpaikkoja, joista ja joihin lappalaiset muuttavat vuodenaikojen mukaan (*kesäkenttä*, *talvikenttä*, Sanakirjasäätiön kok. Matti Lehtola, Inari). Erään tiedon mukaan taas *kenttä* olisi merkinnyt kalastajalappalaisten tuvan ympärillä olevaa maata, joka lannoitettiin heinän kasvuun (Lapinmaan taloudellisten olojen tutkimista varten asetetun komitean mietintö v. 1905 s. 34). Vienan Karjalassa Uhtuan Jyväskylähdella sana tarkoittaa autioksi jäänyttä asuinpaikkaa. Myös Genetzillä karP:sta *kenttä* 'keto, autioksi jäänyt elosija'. Vrt. Lönnr. *kenttä* 'platsen efter en öfvergifven bostad'.

Epäilemättä jokin *kenttä*-sanan sisältävä paikannimi voidaan selittää syntyneeksi siten, että paikalla on sijainnut karjakenttä (? *Kenttämaa*). Mutta useimmat mainitunlaiset paikannimet ovat varmaan saaneet alkunsa *kenttä*-sanan käytöstä eräkulttuuriterminä, kalastusterminä. Tiettyinä kalastuskesonkiaikoina on suoritettu kalastusta vakituisilla apajapaikoilla, jotka ovat sijainneet niin kaukana varsinaisista asunto- ja rinta- paikoista, että on ollut tarkoituksenmukaista rakentaa apajien välittömään läheisyyteen tai muuten sopivalle etäisyydelle tarvittavat aitat, kodat ja muut suojat. Ja tällaista sesonkikalastukseen tarvittavaa oleskelu- ja asuinpaikkaa on nimitetty *kentäksi*. Kun tällaiselle paikalle on syntynyt vakinaisesti asuttu talo, se on ymmärrettävästi saanut nimekseen *Kenttä* tai *Kenttälä*, tai *kenttä* on järvelle, joelle, niemelle jne., jolla tai jonka läheisyydessä se on sijainnut, jättänyt nimityksen.

Vaikka meillä ei ole todellisia tietoja siitä, että *kemi* tai *kemä* nimenomaan merkitsisi kalastuskenttää (vaan vain kenttää yleensä), niin *kenttä*-rinnakkaistapauksen ja eräiden muiden vihjeiden takia uskaltaisimme olettaa, että sekin on esiintynyt muinoin eräkulttuuriterminä, ts. että sillä on tarkoitettu niitä kausikalastuksen ajan asuin- ja oleskelupaikkoja, joilla kalastajat ja kalastusyhteisöt rintamailta käsin vuosittain ovat harjoittaneet ammattiaan. On erikoisesti tähdennettävä vielä sitä seikkaa, että paikannimet *Kemi*, *Kemilä* ym. liittyvät vesistöihin ja usein sellaisiin vesistöihin ja vesistökohtiin, joissa on harjoitettu kalastusta. *Kemi*-paikannimistöä tavataan enimmäkseen Pohjois-Suomessa ja Vienan Karjalassa ja toisaalta *Kemiö* (siis 'paikka, missä on kalakenttiä'¹) meren rannalla, toisin sanoen alueilla, joissa kausikalastus on viimeisimmäksi säily-

¹ Vrt. HAKULINEN SKRK I s. 131; Hakulisen maininta, että *kemi* merkitsisi murteittain 'rantahietikköä', on hieman harhaanjohtavasti lyhennetty supistelma edellä esitellyistä faktillisista käytännöistä.

nyt. Tämä ilmiö on erikoisesti huomattava. Jos Pohjois-Venäjällä eräiden jokien nimenä tavattava *Kema* kuuluu *Kemi*-paikannimen yhteyteen, kuten viimeksi Kalima on olettanut, se todistaisi puolestaan, että itämerensuomalaisilla, karjalaisilla tai vepsäläisillä, on ollut aikoinaan etäällä kalakenttiä Pohjois-Venäjän joilla. Tämä onkin varsin todennäköistä.

Edellä mainittiin, että *kemi*, *kemä* nykyään esiintyy vain appellatiivina satakuntalais-hämäläisellä alueella. Siten voisi helposti päätellä, että *kemi*-nimistö kuvastaisi muinaisen satakuntalais-hämäläisen eräkulttuurin suuntautumista: sana olisi toisaalta pirkkalaiseräkulttuurin mukana kulkeutunut pohjoiseen, toisaalta taas hämäläisten merikalastusalueelle Kemiöön (muistettakoon vain Jalmari Jaakkolan teoria, jonka mukaan hämäläisten satama olisi sijainnut Kemiön pohjoispuolella Hali-konlahden suulla; Suomen varhaishistoria ss. 214—). Jos tätä ajatuksenjuoksua seurattaisiin, joutuisi edelleen olettamaan, että karjalaiset olisivat omaksuneet tuon eräkulttuurisanan muinaisilla Pohjois-Suomen kalakentillään ja kuljettaneet sen sitten mukanaan Vianan ja Pohjois-Venäjän kalastuspaikoille.

Satakuntalais-hämäläiselle *kemi* (*kemä*)-appellatiiville ei yleensä ole osoitettavissa vastinetta itämerensuomalaisista eikä etäsukukielistä. Kuitenkin on huomattava Virosta Kuusalun pitäjältä merkitty substantiivi *kemustik* 'kõrge kuiv künkline heinamaa, kus kadaka põõsaid ja muid sarnast' (Kask-Saareste Lisasõnastik), jonka kanta äänteellisesti on yhdistettävissä *kemä*-nominiin ja jonka merkitys vastaa *kemä*-sanan 'keto, kenttä'-merkitystä. Kuusalun murteessa on kumminkin havaittavissa varsin voimakasta suomen vaikutusta, ellei kokonaan suomen pohjaa. Näin ollen tuolle ahdasalaiselle viron sanalle ei voitane antaa erityistä merkitystä päätelmissä. Kun *kemi*, *kemä*-sanaa ei enää tavata karjalaisella kielialueella appellatiivina, vaan ainoastaan paikannimissä, saatettaisiin tämä seikka selittää siten, että sana on tuossa kielimuodossa esiintynyt vain — ehkä juuri lainautuneena — erikoismerkityksessä 'kalakenttä'. Kun kenttäkalastus erätalouden syrjäytyessä loppui, katosi kielestä myös siihen kuulunut termi. Se jäi elämään vain paikannimissä muinaisilla kentillä.

R. E. Nirvi.